

Aplicacions de l'estilística pragmàtica al corpus poètic de Vicent Andrés Estellés: revisió i estudi de cas

Aina Monferrer¹

Resumen: En este trabajo se presenta una revisión de los principales estudios de estilística que se han llevado a término sobre la poesía de Vicent Andrés Estellés. Estas investigaciones han sido primordialmente llevadas a cabo dentro del proyecto de la Universitat Jaume I de Castelló liderado por Vicent Salvador. Después de reseñar brevemente estos trabajos, se presenta aquí un estudio de caso sobre la doble calificación, antes y después del sustantivo. Estas investigaciones se han basado en corpora lingüísticos; sin embargo, aquí, después de un análisis cuantitativo, se ofrece un análisis cualitativo.

Palabras Clave: Vicent Andrés Estellés, estilística, pragmática, poesía catalana.

Abstract: This paper offers a review of the main stylistics' studies that has been made about Vicent Andrés Estellés' poetry and how they have been developing different interests and fields. Vicent Andrés Estellés' Stylistic research has been primarily exploited by a research project led by Vicent Salvador from the Universitat Jaume I. After having done a short review of those works, this paper presents a case study about the double qualification before and after the noun. These searches have been done using corpus linguistics but, after quantitative analysis, there is an important part of qualitative analysis.

Keywords: Vicent Andrés Estellés, stylistics, pragmatics, Catalan poetry.

1. Introducció

En les següents línies, s'ofereix un repàs sobre els principals estudis estilístics que s'han dut a terme sobre l'obra poètica de Vicent Andrés Estellés. Aquesta línia de recerca ha estat especialment explotada per part d'un grup d'investigació amb seu a la Universitat Jaume I de Castelló i liderat per Vicent Salvador. En la segona part del text (tercer punt), es presenta una breu mostra d'estudi estilístic amb aprofitament d'eines de la lingüística de corpus sobre un tret de l'estil com és l'ús dels adjectius, i més concretament, la doble adjectivació. Les cerques d'aquest estudi han estat fetes automàticament, però després hi ha tot un treball qualitatiu en l'anàlisi d'aquest recurs expressiu típic de l'estil d'aquest poeta.

2. Estilística pragmàtica de la poesia estellesiana: antecedents

El treball pragmaestilístic sobre l'estil de l'obra de Vicent Andrés Estellés sorgeix en el si del grup d'investigació del Departament de Filologia i Cultures Europees de l'UJI "Llengües i cultures europees i nous llenguatges literaris i audiovisuals". Els membres d'aquest grup que han treballat sobre l'obra d'Estellés són Laia Climent, Lluís Meseguer, Aina Monferrer, Adolf Piquer, Vicent Salvador i Javier Vellón.

El grup, sota la direcció de Vicent Salvador, va obtenir un projecte UJI per a *l'Estudi documental i textual de l'obra de Vicent Andrés Estellés* entre els anys 2007 i 2010. El fruit més destacat del treball en aquest projecte d'investigació va ser la publicació d'un important llibre monogràfic sobre Estellés l'any 2010 (*Opera estellesiana. Per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés*) editat per l'IIFV, en el qual van participar aquests professors i investigadors i del qual en són editors Adolf Piquer, Vicent Salvador i Daniel Pérez i Grau (professor associat del Departament de

¹ Filòloga. Universitat Jaume I de Castelló.

Traducció i Comunicació de l'UJI que ha estudiat les traduccions d'Estellés, 2005; 2010a; 2010b).

Des de l'any 2010, s'està duent a terme un treball de digitalització de l'obra de Vicent Andrés Estellés amb l'objectiu de poder utilitzar la lingüística de corpus per a l'estudi pragmaestilístic de l'obra del burjassoter. L'encarregada d'aquesta tasca ha estat qui escriu aquestes línies. L'any 2005, Laia Climent es va doctorar amb una tesi titulada *Cos i gènere en el discurs poètic contemporani: anàlisi contrastiva de la poesia de Vicent Andrés Estellés i Maria-Mercè Marçal*, on es comparaven les concepcions del cos d'aquests dos poetes catalans contemporanis, tot observant els punts de contacte i d'allunyament entre ambdues visions del cos.

Vicent Salvador ha estat un dels introductors del terme pragmaestilística en l'àmbit de la catalanística (Salvador i Pérez Saldanya 2000). En l'"Estilística dels textos no literaris" (2013: 17-50), Salvador fa un repàs de la història de l'estilística en l'àmbit català i reflexiona sobre el concepte polisèmic d'estil, tot fent una diferenciació clara entre la *tria*, que caracteritza l'estil, i la *variació*, que es relaciona amb el model de llengua. Després d'algunes anàlisis d'elements pragmaestilístics en textos sobretot de premsa, conclou assenyalant la lingüística cognitiva, la pragmàtica, la lingüística de corpus, l'anàlisi crítica del discurs i l'estilística literària com "els dipòsits més útils on pouar eines de treball i nocions teòriques amb rendibilitat aplicativa" (Salvador 2013).

De més a més, hi ha dos textos de Vicent Salvador que marquen els punts de l'anàlisi estilística de l'obra estellesiana. Un és "L'escriptura estellesiana: claus pragmaestilístiques" (2004: 109-134) i el més recent, "La paraula poètica estellesiana" (2013: 15-44). En ambdós textos, Salvador assenyalava, per mitjà de l'anàlisi d'exemples concrets, els principals recursos expressius de la lírica estellesiana que són susceptibles de ser analitzats des del punt de vista de l'estilística: els topònims, la metàfora, la doble adjectivació, el complement predicatiu o bé els adverbis acabats en *-ment*.

Tot seguint les premisses d'aquests dos estudis de Salvador, s'han dut a terme una sèrie de recerques estilístiques sobre alguns d'aquests recursos expressius. Pel que fa als adverbis, destaquem l'article "Estilística dels adverbis en *-ment* en la poesia de Vicent Andrés Estellés" (Salvador i Monferrer 2011), que és una cerca de tots els adverbis acabats en *-ment* que es poden trobar en la poesia estellesiana. S'han triat els adverbis en *-ment* més significatius pel que fa al seu ús semànticament subversiu per tal de comentar-ne el valor expressiu.

Pel que fa a l'estudi de les metàfores en la poesia d'Estellés, destaquem l'article de Vicent Salvador publicat en el monogràfic que la revista *Reduccions* va dedicar al poeta l'any 2011 ("Paraula poètica i cultura de la mort en Vicent Andrés Estellés"). Es tracta d'un article dens on es comenta la importància de la mort com a motiu poètic estellesià, tot centrant-se especialment en el poemari en castellà *Primera Soledad* per la seua importància i raresa dins la producció poètica estellesiana. Per un altre costat, hi ha un estudi que compara la representació de la mort en la poesia de Quevedo i en la d'Estellés a partir de l'ús de les metàfores relacionades amb el *tanatos* (Monferrer 2011: 529-544).

Quant a l'estudi recent de la toponímia com a recurs expressiu, ens referim a un treball d'anàlisi de l'estil d'Estellés: "Ciutat i emocions: estudi contrastiu del lèxic en dos poemaris de Vicent Andrés Estellés", presentat per Vicent Salvador i per Aina Monferrer a Verona per motiu del segon Congrés de l'Associació Italiana de d'Estudis Catalans de 2012. Es tracta d'un treball de semàntica lèxica on es rastreja el lèxic sobre l'amor i sobre la ciutat que apareix en dos poemaris d'Estellés: *Ciutat a cau d'orella* (1953) i *Llibre de Meravelles* (1971). Quan s'acaren aquests dos poemaris,

s'observa una manera diferenciada de representar l'espai de la ficció i la situació dels personatges dins d'aquest. Així, els autors conclouen que, tot i que no es tracta de dues maneres polaritzades de concebre la ciutat i l'amor, sí que es percep un contrast estilístic i retòric entre ambdós poemaris, que correspondrien a dues etapes creatives diferents del poeta en el procés de laïcització que caracteritza l'evolució del seu estil poètic.

Quant al vincle entre els estudis d'estilística i l'edició crítica de la poesia del burjassoter, destaquem dos treballs de Vicent Salvador que, tot comparant diverses versions d'un mateix poemari, es plantegen les raons, autocorrectives o editorials, que justifiquen certs canvis entre unes versions i altres i com haurien d'estar recollits aquests poemaris en l'edició crítica de l'obra. Ens referim als treballs "El gran foc dels garbons, un procés d'escriptura complex" (2010: 139-160) i a "*Coral romput*, de Vicent Andrés Estellés: el mecanoscrit de la tercera part del poema." (2013: 327-346).

El segon treball, fou presentat en el 1r Congrés Internacional de Crítica Filològica i Ecdòtica celebrat en 2012, Vicent Salvador (2013: 327-346) presenta un estudi on compara tres versions del tercer poema del *Coral Romput* des del punt de vista ecdòtic. Salvador observa esmenes fetes per l'autor en dos sentits: depurar el text de descriptivisme sobrer, eròtic o no, i subratllar el fil conductor del discurs subratllant el leit-motiven com la referència a Itàlia o les al·lusions metadiscursives. Aquest tipus d'estudis, doncs, també poden donar pistes per a l'orientació adequada de l'edició crítica de la poesia de l'autor.

El concepte d'intertextualitat està molt lligat al d'influència. Dos tipus d'influències que tenen relació amb l'estil i que es poden interpretar com a recursos expressius són les genèriques i les d'altres autors. Adolf Piquer ha reflexionat sobre la influència del periodisme en la poesia estellesiana. Ha estat un dels primers en apropar-se a l'estudi dels textos periodístics del burjassoter (2004: 249-273). De fet, és de l'experiència periodística d'Estellés d'on se'n deriven bona part de les referències a la cultura anglosaxona, des del cinema fins a fets politicsocials coetanis (2010: 45-56).

El segon treball (2010: 45-56) explica la connexió d'Estellés amb l'actualitat sociopolítica arrel del seu treball com a periodista del periòdic *Las Provincias* i com aquesta connexió impregna els seus versos de personatges de l'actualitat cinematogràfica o de successos, entre d'altres (Françoise, Hildegard, etc.). Una manera d'aprofundir en el coneixement de l'estil poètic estellesià pot ser l'anàlisi comparativa d'aquest amb el seu estil periodístic, via d'estudi que ha encetat Piquer (2013: 291-312). Pel que fa a la influència d'altres autors en la poesia estellesiana, aquest punt ha estat tan analitzat, tant pel que fa a aquest grup com de manera general, que queda fora d'aquest text l'objectiu de referir-hi els treballs en aquest sentit.

Referent als nexes entre l'estilística i les aplicacions didàctiques, considerem que també forma part de l'estudi teòric de la pragmaestilística el capítol "Lectura analítica i ensenyament: el comentari de textos no literaris" (2011). Tot i que aquest text no se centra explícitament en l'estudi de l'obra de Vicent Andrés Estellés, s'hi fa referència a elements de l'estilística pragmàtica i a la seua utilitat didàctica des del punt de vista de l'Anàlisi Crítica del Discurs. Es dóna molta importància al comentari de text com a eina útil per a l'adquisició de la comprensió i expressió escrita per part de l'alumne. Un dels exemples que es dóna de comentari de text al final del capítol és, justament, el comentari, en part estilístic, d'un poema de Vicent Andrés Estellés: "Cançó de la rosa de paper" (Obra Completa 4, *Taula parada*). Així doncs, aquest text és una teorització de l'aplicació de la pragmaestilística a la didàctica.

Pel que fa a l'anàlisi estilística de les traduccions d'Estellés, els estudis que hi existeixen són bàsicament de quatre autors: Daniel Pérez Grau, Simona Skrabec,

Dominic Keown i qui subscriu aquest text, que s'ha basat en aquests tres autors per a continuar amb l'estudi de les traduccions de la poesia d'Estellés, sobretot dels sis llibres íntegrament de poemes seus que existeixen actualment traduïts a l'espanyol, tot duent a terme una anàlisi lingüística i literària comparativa de les diverses traduccions. Un dels objectius d'aquestes recerques (especialment de Pérez Grau 2005; 2010 i Monferrer 2012; 2013) és reflexionar sobre els diferents estils de traducció.

Amb la recent introducció d'eines de lingüística de corpus en els estudis estilístics sobre la lírica estellesiana s'han obert noves possibilitats d'anàlisi. Per una banda, es pot revisar el que ja s'ha dit sobre l'estil del poeta per tal de comprovar si les dades quantitatives ho confirmen o ho matisen. D'una altra banda, hi ha la possibilitat de comparar de manera sistemàtica l'estil d'aquest poeta amb el d'altres autors. En tercer lloc, també pot ser interessant la comparació estilística entre els diferents gèneres cultivats per aquest autor.

3. Una breu mostra d'estudi de cas: la doble adjectivació

Fins aquí hem vist la diversitat de vies d'anàlisi estilística sobre la poesia estellesiana que hi ha obertes. Aquest enfocament analític s'ha desenvolupat sobretot entre un grup d'estudiosos del poeta amb seu a la Universitat de Castelló i coordinat per Vicent Salvador. En aquest epígraf, volem oferir un exemple concret d'anàlisi estilística dels versos estellesians, tot utilitzant la lingüística de corpus. Es tracta de l'anàlisi de la doble adjectivació en la poesia d'Estellés.

No és nou afirmar que un dels punts més interessants de la paraula poètica estellesiana és la combinació de trets col·loquials amb trets cultes o arcaïtzants. La doble adjectivació es trobaria entre els segons (Salvador 2013: 39):

En aquest sentit és evident que tenen ben poc de dialectal ni de col·loquial opcions com les següents: la concessiva *malgrat (que)*, el consecutiu doncs, la comparativa *talment un X*, la doble adjectivació anteposada i posposada, o la conjunció causal *car*, que ja s'endinsa en el terreny de l'arcaïme, com ho fan també *abillar*, *llur*, *àdhuc* o expressions més marcades encara com són *vós* o *aprés* (amb el valor de *després*), entre altres que apareixen en contextos molt concrets de citació o reminiscència dels autors medievals.

En analitzar la prosa periodística estellesiana, Adolf Piquer, a més d'analitzar la doble adjectivació anteposada i postposada, que ja havien tractat altres autors, també para esment a altres estructures amb pes destacat de l'adjectiu. Així, es detura en el comentari d'estructures amb doble adjectivació del tipus [adj+adj+N] o bé [N+adj+adj] (Piquer 2013: 296–299), com farem també nosaltres breument.

En total, n'hem detectat 213. Tanmateix, hi ha algunes de les aparicions que hauríem de descartar perquè, tot i ser reportades en el resultat informàtic, no són vàlides aquí atès que un dels dos adjectius que hi apareixen no qualifica el substantiu central. És un dels handicaps de les cerques informatitzades. D'altra banda, hi ha uns casos que es trobarien propers a la doble adjectivació que ens ocupa, però que queden alterats per la interposició d'una coma. Tanmateix, els hem tingut en compte en l'anàlisi perquè encara mantenen la relació semàntica amb el mateix substantiu, condició *sine qua non* de la doble adjectivació tal com l'entendem en aquest estudi. I és que els límits entre una funció o una figura dins d'un text no solen ser dràstics. En aquest sentit, en l'exemple següent, observem com el segon terme de la doble

adjectivació, tot i mantindre relació qualificativa amb el substantiu, s'apropa a la funció de complement predicatiu "Perquè això feies: esquemàtic principi, rudimentari".

La classificació de les aparicions de la doble adjectivació esdevé complexa, perquè en cadascun dels exemples entren en joc variables ben diferents que se solapen constantment com són el tema, la presència o no de contingut metafòric o de desplaçament qualificatiu, el nivell de condensació semàntica, el contrast semàntic o bé la funció pragmaestilística. Per tant, descartem l'anàlisi exhaustiva i compartimentada en aquest sentit. En canvi, comentarem les variables suara esmentades mer mitjà d'exemples de les aparicions més interessants en cada cas. Així doncs, es tractaran els següents termes de la doble adjectivació: els temes, els mots clau, les metàfores, el tipus de càrrega semàntica (contrast semàntic o condensació semàntica) i altres estructures derivades (doble adjectivació amb el mateix adjectiu i triple adjectivació).

Pel que fa als temes, les dobles adjectivacions de tema eròtic i amorós (i més en general a l'element corporal) són especialment abundants, com podem observar en aquest quadre on en recollim les més clares:

1. Successives donzelles impalpables
2. febrils llocs secrets
3. sòlides carns arrodonides
4. franca bellesa propícia
5. lentes mans delicadíssimes
6. plena dignitat iconogràfica
7. amable cos anònim
8. cautes mans expertes
9. pelut cos mil·lenari
10. pobra brutedat diària
11. dolços ulls miops
12. cast amor secret
13. íntims treballs predominants
14. dura imatge invencible
15. constant afecte innumerable
16. Incandescent, enemic, palpitant
17. feroç anatomia digna
18. secret lloc propici
19. opulenta rodonor darrera
20. viciós exercici banal
21. fosc afany frenètic
22. verdes donzelles nues
23. irada insistència amorosa
24. netes ones corpòries
25. altes noies, vermelles
26. llargues cames nues

Quadre 1. Aparicions més explícites de dobles adjectivacions i corporalitat

Observem que, en alguns casos, la doble adjectivació s'utilitza amb intenció d'atenuar el sentit sexual, de manera eufemística, sobre parts del cos ("febrils llocs secrets", "sòlides carns arrodonides", "opulenta rodonor darrera"), accions ("cautes mans expertes", "íntims treballs predominants", "viciós exercici banal") o bé actituds ("fosc afany frenètic", "irada insistència amorosa").

Hi ha altres casos on es fa referència a l'amor matrimonial, que en aquest cas és presentat sense intencions lascives ("cast amor secret"). De fet, els mots *comes* i *llargues* tenen tendència a co-ocórrer en els versos d'Estellés ("llargues comes nues"). Per al poeta, les comes femenines, que sovint s'imaginen llargues, són un element fetitxe.

Encara en uns altres exemples, l'erotisme femení apareix sublimat per mitjà de l'al·legoria de les nimfes, tot aprofitant les referències mitològiques grecollatines (passades pel tamís de Garcilaso) de poemaris com ara el *Primer llibre de les èglogues*: "successives donzelles impalpables," "dolços ulls miops", "verdes donzelles nues". No és aquest el cas de l'exemple "altes noies, vermelles", en què, gràcies al desplaçament qualificatiu, s'introdueix una referència metonímica a les prostitutes del barri roig d'Àmsterdam. Destaquem també l'ocurrència "amable cos anònim", que pot referir eufemísticament una prostituta o a qualsevol dona que passa pel carrer, o bé en aquest altre, on el cos s'adjectiva de manera que fa referència a quelcom atàvic: "pelut cos mil·lenari". En altres casos, la doble adjectivació amb elements corporals serveix per descriure algun detall de la natura: "netes ones corpòries".

Un altre tema constant en les dobles adjectivacions és el de la postguerra i la família. Alguns dels poemaris d'Estellés escrits en els anys cinquanta, com ara *Llibre de meravelles*, *La nit*, *L'inventari clement de Gandia* o bé la trilogia de *La clau que obri tots els panys*, tenen un clar to autobiogràfic. Aquest poemaris contenen innumbrables referències vitals, tant d'infantesa com de joventut, èpoques tacades de misèria i de pobresa, ja que Estellés procedia d'una família humil. Són els temps de la postguerra, que el poeta representa amb pinzellades autobiogràfiques. En aquest sentit, hi trobem una sèrie de dobles adjectivacions que descriuen un ambient quotidià, familiar i humil de postguerra: "tendra alegria domèstica", "fosc amor treballador", "diversa existència domèstica", "pobra brutedat diària", "remotes paraules familiars", "trèmules flors domèstiques".

El tercer tema que destaca quant a la doble adjectivació estellesiana és el dels orígens de la pàtria i la referència a temps immemorials. De fet, aquest és un tema central dels poemaris que formen part del *Mural del País Valencià*, és a dir, de la poesia estellesiana de caire més cívic. Així doncs, aquesta estructura sintètica fa referència a coses antigues, tradicions i personatges ("vella litúrgia nocturna", "ancestral litúrgia cautíssima", "obscur poeta català", "immemorial cosa prehistòrica", "prehistòrica cosa rupestre", "vella litúrgia febril", "catastròfic cementeri romà", "antics llinatges valencians", "vells còdols venerables") i també a símbols nacionalistes valencians exaltats pel poeta en el seu *Mural del País Valencià* ("llarg clamor unànim", "permanent convicció central", "fosc País inerme", "esvelt crèdit mural", "futurs herois incògnits", "vàlid monument general [a la misèria]"). En alguns d'aquests exemples, observem que els adjectius relacionats amb la foscor o la manca de lluminositat (*fosc*, *obscur*, *nocturn*) són utilitzats com a sinònims d'*antic* i *desconegut*. Destaquem també un exemple que fa referència concreta a la intenció cívica del *Mural del País Valencià*, tan relacionat amb : "una enterca voluntat geogràfica, més bé patriòtica".

És lògic que certs mots que són clau en la poesia d'Estellés tinguen el seu espai en la doble adjectivació. En aquest sentit, hem localitzat nou lemes que apareixen cinc vegades o més en dobles adjectivacions: *amarg*, *cert*, *darrer*, *domèstic*,

llarg, pur, tendre, vell i verd; i dos més que hi apareixen quatre vegades: *digne i pobre*. *Amarg* és un lema que aquest poeta sol fer servir com un sinònim de *trist*, tot fent ús de la metàfora ontològica ELS SENTIMENTS SÓN SABORS. Alguns exemples són els següents: “pobre ninot amarg”, “darreres voluntats amargues”, “tendra criatura amarga” i “amargues branques nues”.

Un altre lema clau de l'univers estellesià és *digne*. En tenim els següents exemples: “plena dignitat iconogràfica”, “clar cel digne”, “feroç anatomia digna” i “estRICTA dignitat formal”. Un altre vers estellesià, més enllà del recurs que ens ocupa, diu “amb la dignitat amarga dels pobres”. Aquest vers ens dona una pista de com el poeta concep semànticament aquests dos lemes. Amb l'associació estellesiana entre *pobres* i *dignitat*, es reforça el seu missatge de poeta proletari, i aquesta tristesa somatitzada que és l'amargor te molta relació amb l'arrelament a la terra i als seus productes més humils que traspuen els versos del burjassoter.

El lema *llarg* tendeix a anar anteposat. De fet, de les onze aparicions d'aquest lema en les dobles adjectivacions, només apareix una vegada postposat: “indocta pixarrada llarga”, tot accentuant amb aquesta posició darrera l'obscenitat de l'acte. L'adjectiu *cert*, per la seua naturalesa propera al determinant, apareix sempre anteposat, com en els següents casos: “certs senyals secretíssims”, “certs tendons vitals”, “certes conclusions darreres”, “certs coits aristocràtics”, “cert hàbit devot”. Fet i fet, aquest adjectiu anteposat no aporta cap informació semàntica que no la referència vetlada que permet l'autor suggerir significats més enllà del referit.

En canvi, l'adjectiu *darrer* en totes les seues variants, el trobem tant anteposat com postposat. En alguns dels casos, el seu ús afegeix un matís de mort: “mortal lletra darrera”, “darreres voluntats amargues”, “immensa soledat darrera”, “humil pètal darrer”. En canvi, res més lluny del cas “opulenta rodonor darrera”, clar eufemisme de *cul*. L'adjectiu *pur* tendeix a anar sempre anteposat. En l'ocurrència “pura plenitud forestal”, on sí que es remet a un lloc pur com és un bosc, l'adjectiu *pura* respon al significat “de lliure o exempt d'elements dolents” (DIEC2). Tanmateix, en la resta del casos trobats, sembla tenir-hi un significat més apropat a l'adverbial (*només*), és a dir, que en aquests casos li mancava el significat lèxic: “pura perfecció absoluta”, “pur misteri estricte”, “pura memòria innumerable”, “pura pena atònita”. Altrament, l'adjectiu *tendre* sempre apareix anteposat i en gairebé tots els casos (excepte “tendra carn apretada”), apareix amb el significat de delicat o subtil i molt lligat al gènere femení: “tendra alegria domèstica”, “tendra criatura amarga”, “tendre anhel cartogràfic”, “tendra sang inútil”, “tendra memòria lleugera”.

El to i el tema del poemari condicionen els recursos estilístics que s'hi utilitzaran. Hem observat que, en *Ciutat a cau d'orella* i en *Llibre de meravelles*, s'hi utilitza molt el recurs de la doble adjectivació en comparació amb la resta de poemaris. Tanmateix, les que apareixen en *Llibre de meravelles* són menys condensades semànticament i sense contingut metafòric, a diferència del que passa amb les dobles adjectivacions del primer poemari, que són impressionistes (“successives donzelles impalpables”, “errants èlitres muts”), però que no tenen un referent real tan clar com les de *Llibre de meravelles*.

Partim de la hipòtesi que la doble adjectivació es pot utilitzar com una manera condensada i ràpida de donar unes informacions que altrament serien censurables, per això apareix tant en un poemari de to reivindicatiu com *Llibre de meravelles*, que és el primer poemari de vocació més crítica amb el franquisme d'Estellés. No és l'ús que se'n dona en *Ciutat a cau d'orella*, on es tracta d'un recurs estilístic sense implicacions ideològiques més enllà de la pura sofisticació de l'expressió poètica, sinó que és on apareix l'ús d'adjectius com *cert* que, utilitzats en la doble adjectivació, permeten crear estructures poc explícites que permeten amagar una acusació directa.

Els desplaçaments qualificatius juguen un paper important en la doble adjectivació, ja que augmenten la capacitat de síntesi informativa de l'estructura. Així, en l'exemple “alts graons nocturns”, el desplaçament qualificatiu permet incloure la informació que en l'escena de ficció era de nit. Un altre cas de desplaçament qualificatiu en la doble adjectivació que serveix per a afegir informació secundària sobre el paisatge és aquest: “escoltaves lentes i polsoses campanades municipals”. Així, en aquest exemple que podria ser de triple adjectivació (doble anteposada), se'n ofereix informació extra sobre l'ambient, polsós, i sobre la procedència de les campanes, un poble i no una gran catedral de ciutat.

Pel que fa a la interrelació semàntica entre els tres termes, les variants van des de casos de contrast semàntic entre els termes (“petites bèsties, suaus”) fins a d'altres on els termes de l'adjectivació són quasi sinònims (“pura perfecció absoluta”) i fins i tot casos on es tracta del mateix mot (“clares aloses clares”). El següent cas, tot i que no és una repetició en la doble adjectivació paradigmàtica per la manca de concordança de nombre, s'hi apropa, tot formant part d'un enunciat clarament crític i reivindicatiu: “Oh clar país que ara volen obscur homes obscurs de tenebrosa lletra”. D'altra banda, hi ha alguns casos que acumulen encara més qualificatius i matisos, com ara “un molt tenaç professor d'alemany”, on s'hi anteposa encara un adverbi, o bé “Pujava l'espant de brusca arrel convulsa, accelerada”, on el segon adjectiu postposat queda proper al complement predicatiu.

Trobem altres casos destacables com l'al·literació (“fosc afany frenètic”). I molts casos metafòrics. Hi ha personificació en la qualificació d'una *biblioteca* com *amable* (“una amable biblioteca llatina”). Hem vist casos en què la doble adjectivació s'utilitza amb efecte purament estètic, atès que l'element al qual fa referència no és a priori tabú, per exemple, quan per referir-se a les minetes que s'encenen per als morts, s'utilitza la forma “suren els petits blens propiciatoris”. D'una banda, es perd en concisió, però, de l'altra, es guanya en qualitat estètica i en detalls de la funció de l'element a què es fa referència.

Un altre tret estilístic estellesià és la metaforització amb elements de la llengua i de l'escriptura, fet que també hi és present en la doble adjectivació, per exemple quan refereix “una lenta sintaxi: intemporal, el teu cos, una idea”, o bé en l'exemple “els bruts papers ditats, l'estadística de l'espant”. En alguns casos, tot i que no podem dir que es tracte d'una metàfora, sí que es detecta una certa estranyesa semàntica, com en aquest cas ocorre entre *polveguera* i *humil*: “una tova polseguera humil”. Aquest exemple aprofita per constatar que hi ha certa tendència a què la doble adjectivació estiga precedida pel determinant indefinit [un + Adj + N + Adj]. En darrer lloc i per tal de reforçar la idea que aquest recurs s'ha utilitzat sovint pel poeta per descriure, amb la mínima despesa lèxica, un paisatge o ambient de vegades proper al cinematogràfic, citarem un exemple que inclou una metàfora de materialització del silenci: “fosc silenci espés”; i un altre cas d'extrema exactitud en la descripció visual i acústica de l'ambient, que pot arribar a remetre a l'ambient de l'emblemàtic film d'Alfred Hitchcock *The Birds*: “el piulador terror unànime dels ocells”.

4. Conclusions

El fet de centrar-se en un recurs estilístic concret, com és en aquest cas la doble adjectivació, pot servir per observar més clarament altres elements de l'estil com ara els temes, els mots clau, els desplaçaments qualificatius i certes imatges metafòriques reiteradament presents en aquest poeta que són difícils de copsar a més gran escala.

Pel que fa a les idees concretes a què hem arribat, els principals temes que hem trobat en l'anàlisi de la doble adjectivació són: erotisme i cos, postguerra i família i pàtria i orígens, fet que no sobta massa si es para esment a la temàtica general dels poemaris estellesians. A més, s'hi manté la presència d'imatges metafòriques amb elements de reflexió metadiscursiva així com la subtileza a l'hora de descriure ambients i paisatges amb economia del llenguatge.

De fet, la doble adjectivació és un recurs que, sobretot combinat amb metàfores i desplaçaments qualificatius, serveix per condensar informació per a descriure un ambient, un personatge o un element de la ficció poètica. A més, també és utilitzat de manera eufemística per referir-se indirectament alguna cosa tabú com la sexualitat i l'insult (“assaonades rodonors benignes”, “mesquina raça oficiosa”)

Pel que fa a efectes semàntics més enllà de les temàtiques, hi ha casos on s'utilitza la doble adjectivació amb adjectius semànticament febles per a donar efecte de llunyania; de fet remot o difús (“certs senyals secretíssims”, “obscur carregament incògnit”, “savi coneixement remot”, “breu regal impensat”). Aquesta possibilitat ha estat aprofitada pel poeta en certs casos per tractar temes sensibles polítics (“Oh clar País que ara volen obscur homes obscurs de tenebrosa lletra”) i socials (“assaonades rodonors benignes”).

5. Bibliografia

- Climent, Laia. “Cos i gènere en el discurs poètic contemporani: anàlisi contrastiva de la poesia de Vicent Andrés Estellés i Maria-Mercè Marçal.” Universitat Jaume I de Castelló, 2005. Print.
- Monferrer, Aina. “Estilística I Traducció Poètica. Estil I Model de Llengua En Vicent Andrés Estellés.” *Fòrum de Recerca* 2012: 751–770.
- “Les traduccions de Vicent Andrés Estellés a l'espanyol.” *Visat* 2013.
- “Metàfora, Metonímia I Lèxic Del Marc Cognitiu de La Mort En La Poesia de Francisco de Quevedo I de Vicent Andrés Estellés: Estudi Comparatiu.” *Fòrum de Recerca* 2011: 529–544.
- Pérez Grau, Daniel. “Vicent Andrés Estellés, traduït o traït.” *García de Toro, Cristina; García Izquierdo, Isabel (eds.) Experiencias de traducción. Reflexiones desde la práctica traductora.* Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, 2005. 181–216. Print.
- Piquer, Adolf. “L'altra cultura estellesiana. Connexions europees i nord-americanes.” *Opera estellesiana. Per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés.* Alacant: IIFV, 2010. 45–56. Print.
- “Les emprems Periodístiques de Vicent Andrés Estellés.” *L'obra Literària de Vicent Andrés Estellés.* Ed. Salvador, Vicent and Pérez Saldanya, Manel. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2013. 291–312. Print.
- “Mirar amb els ulls del cronista. El periodisme de Vicent Andrés Estellés.” *Vicent Andrés Estellés.* Alacant: IIFV, 2004. 249–273. Print. Symposia Phologica.
- Salvador, Vicent. “Coral romput, de Vicent Andrés Estellés: el mecanoscrit de la tercera part del poema.” *La filologia d'autor en els estudis literaris. Textos catalans dels segles XIX i XX.* Ed. Veny, Ramon; Malé, Jordi and Malé, Jordi. Lleida: Pagès editors, 2013. 327–346. Print.

- “El gran foc dels garbons, un procés d’escriptura complex.” *Opera estellesiana. Per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés*. Ed. Salvador, Vicent et al. Alacant: IIFV, 2010. 139–160. Print.
 - “Estilística Dels Textos No Literaris.” *Estil I Estils. Teoria I Aplicacions de L’estilística*. Ed. Payrató, Lluís and Nogué, Neus. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2013. 17–50. Print.
 - “L’escriptura estellesiana: claus pragmaestilístiques.” *Vicent Andrés Estellés*. Alacant: IIFV, 2004. 109–134. Print.
 - “La Paraula Poètica Estellesiana.” *Salvador, V.; Pérez Saldanya, M. Eds. L’obra Literària de Vicent Andrés Estellés: Gèneres, Tradicions Poètiques I Estil*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2013. 15–44. Print.
 - “Paraula poètica i cultura de la mort en Vicent Andrés Estellés.” *Reduccions. Revista de poesia* 2010: 207–216. Print.
- Salvador, Vicent, and Monferrer, Aina. “Estilística dels adverbis en -ment en la poesia de Vicent Andrés Estellés.” *Journal of Catalan Studies* 14 (2011): 6–23.
- Salvador, Vicent, and Pérez Saldanya, Manel, eds. *L’obra Literària de Vicent Andrés Estellés: Gèneres, Tradicions Poètiques I Estil*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2013. Print.
- Salvador, Vicent, and Pérez Saldanya, Manel (coord.), eds. *Caplletra 29. Volum monogràfic sobre pragmaestilística*. València: IIFV, 2000. Print.
- Salvador, Vicent, Piquer, Adolf, and Pérez Grau, Daniel (eds.), eds. *Opera estellesiana. Per a una edició crítica de Vicent Andrés Estellés*. Alacant: IIFV, 2010. Print. Symposia Philologica.

Recebido para publicação em 02-08-14; aceito em 04-09-14